

Jonatan Folke
Tf. utbildningschef gymnasium, gymnasiesärskola och
modersmålsundervisning
jonatan.folke@Trelleborg.se
0410-73 73 43 30

Utredning av förslag om ny policy för erbjudande av modersmålsundervisning från 2:e vice ordförande Mathias Andersson (SD)

Förslag samt följande utredning

1. Ett språkravstest införs innan modersmål erbjuds i det aktuella språket. Skollagen stipulerar tydligt att förkunskaper skall finnas på grundläggande (betyg E) eller goda (betyg C) nivå. Detta innebär att kommunen kan utgå ifrån ett prov i något av B- eller C-språken samt översätta detta till det aktuella modersmålet för att fastställa att den efterfrågade kunskapen finns, innan eleven erbjuds modersmålsundervisning. Provet tas fram av en extern instans.

Utredningen visar att: Något dylikt prov existerar ej idag och vi behöver undersöka vidare om det föreligger någon extern instans som på ett rättssäkert sätt kan ta fram prov som passar för alla årskurser samt språk inom grundskola samt gymnasieskola. Antalet språktester förutspås bli tämligen omfattande för att täcka samtliga årskurser och språk. Det finns inget stöd i vare sig lag eller förarbeten för att likställa grundläggande eller goda kunskaper inom modersmål med ett visst betyg i något av B- eller C-nivån för moderna språk.

Vidare står att läsa i SOU 2019:18 – ”För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering – modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål”:

”För att möjliggöra en rättvis och transparent bedömning av elevers språkkunskaper för tillträde till modersmålsundervisningen föreslår utredningen att Statens skolverk bör ges i uppdrag att ta fram ett ramverk för hur bedömningen av en elevs grundläggande kunskaper i ett modersmål kan göras [...].

[...] vad som utgör grundläggande kunskaper är inte definierat och det saknas nationella riktlinjer för hur bedömningen ska göras. Frågan har kritiskt diskuterats i forskningen och tagits upp under utredningens studiebesök och samråd med myndigheter. Det har framkommit att vissa huvudmän har egna bedömningsmallar, hos andra huvudmän prövar modersmålsläraren elevens kunskaper innan han eller hon påbörjar undervisningen. Hos de allra flesta huvudmän råder principen att den första bedömningen av elevens kunskaper i språket sker först när eleven har påbörjat undervisningen. Där den principen råder är det först i samband med undervisningen som de elever som saknar grundläggande kunskaper i språket upptäcks. En huvudman kan dock inte i efterhand neka en elev att delta i

undervisningen. För att möjliggöra en rättvis och transparent bedömning föreslår utredningen att Skolverket ges i uppdrag att utarbeta ett underlag som kan användas vid bedömningen av elevers kunskaper i sitt modersmål. Bedömningsunderlaget bör så långt som möjligt ta hänsyn till varieteterna i olika språk. T.ex. kan Skolverket i vissa fall ta fram separata bedömningsunderlag som avser språk med särskilda förutsättningar. ”

Därmed blir bildningsförvaltningens bedömning att modersmålsundervisningen, utifrån den svaga vägledning som finns från lagstiftaren och ansvariga skolmyndigheter, har väl fungerande rutiner eftersom de utgår från rektors bedömning om eleverna har grundläggande kunskaper innan de erbjuder undervisning, i enlighet med skollagen. Modersmålsundervisningen har även rutiner för att avanmäla elever från modersmålsundervisningen om modersmåls läraren upptäcker att eleven saknar grundläggande kunskaper i språket eller att språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. Vidare gör bildningsförvaltningen bedömningen att språktester i samtliga modersmål och med anpassningar för olika årskurser kommer att innebära avsevärt ökad administration av en process som vi redan har välfungerande rutiner för.

2. Ensamkommande som bor i familjehem ska inte erbjudas modersmålsundervisning om inte kraven på att en vårdnadshavare skall prata modersmålet samt att språket talas i hemmet uppfylls. Kraven på att en vårdnadshavare skall tala modersmålet samt att språket skall talas i hemmet uppfylls inte om vårdnadshavaren inte finns i Sverige.

Utredningen visar att: Vårdnadshavare anger vilket språk som talas i hemmet i ansökan. För ensamkommande är det god man som ansöker och anger talat språk i hemmet. Inom undervisningen kontrollerar sedan modersmåls läraren att eleven har grundläggande kunskaper i språket och om så ej är fallet avanmäls eleven ifrån modersmålsundervisning. Enligt skolverkets tolkning spelar det ingen roll om vårdnadshavaren befinner sig i Sverige eller ej, eftersom det finns tekniska lösningar för att samtala över geografiska avstånd. Bildningsförvaltningen gör bedömningen att modersmålsundervisningen redan har välfungerande rutiner för att kontrollera om eleven har grundläggande kunskaper i språket samt att det saknas stöd i lagen för att vårdnadshavaren måste finnas i Sverige.

3. Modersmål i förskola, förskoleklass, fritids eller vuxenutbildningar erbjuds inte. Det är inte lagstadgat och är ingen skall-sats i skollagen.

Utredningen visar att: Detta förslag ligger i linje med gällande Riktlinjer för modersmålsundervisning i Trelleborgs kommun (BIN 2018/4935:3). Värt att beakta är dock att förskolan och förskoleklass enligt styrdokumentet har en skyldighet att bidra till att utveckla barnens modersmål (Lpfö 18, del 1 rubriken "Kommunikation och skapande"). Detta ställer höga krav på våra förskollärares språkliga didaktik. Bildningsförvaltningen gör bedömningen att

förslaget ligger i linje med gällande Riktlinjer för modersmålsundervisning i Trelleborgs kommun (BIN 2018/4935:3).

4. Erbjud högst sju års modersmål från startdatum. Det är vad som stipuleras i Skollagen. Från det datum då man har första lektionstillfället ska den bortre tidsgränsen vara högst sju år, även om man inte har sökt vissa terminer.

Utredningen visar att: Det finns inget stöd i skollagen (2010:800) att beräkningen ska grundas på startdatum. Enligt vår tolkning av skollagen är det sammanlagd tid som gäller och inte sammanhängande tid från den tid som förlöpt från startdatum. I Riktlinjer för modersmålsundervisning i Trelleborgs kommun (BIN 2018/4935:3) anges att modersmålsundervisning erbjuds i högst sju års sammanlagd tid. I skolförordningen 5 kap. 11 § står följande:

”Om en elev ges modersmålsundervisning utanför den garanterade undervisningstiden, är huvudmannen skyldig att erbjuda eleven sådan undervisning sammanlagt högst sju läsår under elevens skoltid. Eleven ska dock erbjudas modersmålsundervisning under längre tid, om eleven har ett särskilt behov av sådan undervisning.”

Beslut att erbjuda modersmålsundervisning under längre än sju års sammanlagd tid är av bildningsnämnden delegerat till utbildningschef för gymnasieskola, gymnasiesärskola och modersmålsundervisning. Bildningsförvaltningen gör bedömningen att modersmålsundervisningens gällande riktlinjer med avseende på sammanlagd tid även fortsättningsvis ska gälla.

5. Förtydligande om vad som en ”lämplig lärare”. En lämplig lärare i alla andra ämnen har legitimation för det ämnet som man skall betygsätta som krav. Varför detta krav inte skulle omfatta modersmålslärare är en sänkning av lärarprofessionen status. Lämplig lärare, enligt denna policy, innebär i första hand legitimerad lärare i det aktuella språket, i andra hand legitimerad språklärare med kunskaper motsvarande modersmålskunskaper i det aktuella språket.

Utredningen visar att: Detta är reglerat i skolförordningen. Det är rektor som avgör lärare i modersmåls lämplighet. Det finns inget stöd i lagen för huvudman att reglera lärare i modersmåls lämplighet. Vidare står att läsa i SOU 2019:18 – ”För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering – modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål”:

”Behörig att undervisa i ämnet modersmål är den som har avlagt en ämneslärarexamen eller en äldre lärarexamen, om examen omfattar modersmålet som ett ämne. En legitimerad lärare som har kompletterat sin utbildning med studier om minst 30 högskolepoäng i modersmålet är också behörig att bedriva undervisning i ämnet. Detta gäller oavsett i vilken årskurs eller skolform undervisningen bedrivs. För behörighet krävs, utöver examen och ämnesstudier, också att läraren själv har det aktuella språket som modersmål. Huvudregeln är att endast den som har legitimation som lärare och är behörig för viss undervisning får bedriva undervisningen, anställas utan tidsbegränsning samt sätta betyg självständigt. Den som ska undervisa i ämnet modersmål får dock,

under förutsättning att det inte finns någon att tillgå inom huvudmannens organisation som uppfyller kraven på legitimation och behörighet, anställas utan tidsbegränsning, ansvara för undervisningen och självständigt sätta betyg, även om kravet på legitimation och behörighet i ämnet inte är uppfyllt. När legitimations- och behörighetsregleringen infördes gjordes bedömningen att det inte var befogat att ställa upp krav på legitimation och behörighet för lärare som undervisar i modersmål, då det inte ansågs rimligt att ha en regel från vilken alltför många undantag måste göras. Det bedömdes som osannolikt och ekonomiskt ogenomförbart att de verksamma modersmållärarna och de som skulle behöva anställas inom den kommande tiden snabbt skulle kunna fortbildas för att uppnå behörighet. Dessutom, vilket utredningen närmare beskriver i senare avsnitt, saknas tydliga vidareutbildnings- och kompetensutvecklingsvägar för de modersmållärare som vill skaffa sig legitimation och ämnesbehörighet. Enligt uppgift från Skolverket hade 24 procent av verksamma modersmållärare i grundskolan lärarlegitimation och behörighet i ämnet läsåret 2017/18. Samma läsår hade 31,1 procent (eller 1 699) av de 5 465 tjänstgörande modersmållärarna pedagogisk högskoleexamen.”

Bildningsförvaltningen gör bedömningen att det även fortsättningsvis är rektor som avgör lämplighet för modersmållärare.

6. Tidsgräns som man skall ha sökt modersmål, är den 1 oktober och den 1 maj. Dessa datum säkerställer att kommunen har möjlighet att rekrytera ”lämplig” lärare kommande termin. Denna tidsgräns krävs för att ge rektorena rimlig tid att hitta adekvat personal, en rimlig tidsgräns är två månader, vilket brukar gälla övriga lärartjänster. Sökande som inkommer med ansökan efter detta datum skall inte ges möjlighet till modersmål den terminen.

Utredningen visar att: Antalet elever som är berättigade att läsa modersmål varierar under ett läsår på grund av in och utflyttning. Modersmålsundervisningens organisation är anpassad för att kunna erbjuda lämpliga lärare för nya elevgrupper under läsårets gång. I de allra flesta fall handlar det om att erbjuda en ny elev plats i en befintlig undervisningsgrupp, vilket innebär effektivare nyttjande av befintliga resurser. I modersmålsundervisningens informationsmaterial till vårdnadshavare står följande att läsa:

”[...] inför det nya läsåret ska ansökan lämnas senast den 1 maj. Inför vårterminen görs ansökan senast den 1 december.”

Bildningsförvaltningen gör bedömningen att inga ändringar bör göras i de befintliga rutinerna.

7. Modersmålsundervisning skall bedrivas efter ordinarie skoltid. Barn som läser modersmål som inte är klassificerat som C-språk skall läsa sitt modersmål efter ordinarie skoltid. Det är inte rimligt att avbryta ordinarie lektion för att gå på modersmål och missa viktiga lektioner. Målet med skolan måste vara att ge dessa elever bästa möjliga chans att lyckas i skolan för att senare lyckas med steget ut i arbetslivet eller vidare studier. Då är det kontraproduktivt att låta dem missa viktiga lektioner. Detta tillsammans med fjärrundervisning gör att lektionerna kan effektiviseras och bedrivas med alla elever som har samma språk samtidigt så

länge kvoten elever inte överstiger kommunens rekommendation på max elever per klassrum.

Utredningen visar att: Hur lektionerna fördelas och planeras över elevernas skoldagar är ytterst rektors ansvar, men måste stämmas av med modersmålsundervisningen. Undervisningen i modersmål bör i första hand schemaläggas på ett sådant sätt att eleverna inte missar undervisning i andra ämnen eller får en negativ inverkan på den garanterade undervisningstiden. Modersmålsundervisning får erbjudas som språkval, skolans val, elevens val och modersmål utanför ordinarie skoltid I skolförordningen 5 kap. 8 § står att läsa:

”Modersmålsundervisning får anordnas

1. som språkval i grundskolan och specialskolan,
2. som elevens val,
3. inom ramen för skolans val, eller
4. utanför den garanterade undervisningstiden.”

Bildningsförvaltningen föreslår att bildningsnämnden fattar ett inriktningsbeslut. Inriktningen bör vara att den frivilliga undervisningen i modersmål bör ske utanför ordinarie skoltid, så att elever inte missar ordinarie undervisning (med undantag för de elever som väljer modersmål inom ramen för sitt språkval vilket kräver att minst 5 elever har valt detta). Detta bör gälla under förutsättning att undervisning efter skoltid inte medför ökade kostnader eller andra organisatoriska olägenheter/svårigheter.

8. Se över möjligheterna till fjärrundervisning. Fem elever är ett mycket litet underlag för en klass och innebär en extremt hög lärartäthet, som i många andra sammanhang inte skulle accepteras. I många fall handlar det dessutom om enstaka undervisningstillfällen under en vecka för en pedagog som bor och arbetar på annan ort. Fjärrundervisning är ett alternativ som möjliggör samordning och skulle bespara Trelleborg kommun onödiga kostnader för reseersättning till pedagogerna. Då avsaknad av legitimerad personal också är ett problem borde detta möjliggöra för eleverna att få korrekt utbildning av behöriga lärare.

Utredningen visar att: För att bedriva fjärrundervisning ska det finnas en handledare i den lokal där eleverna befinner sig, vilket innebär att minst två pedagoger måste vara tillgängliga. Vidare är fjärrundervisning i modersmål endast tillämpligt då det saknas lämpliga lärare eller om elevunderlaget anses vara otillräckligt. Fjärrundervisning kräver såväl mjuk- som hårdvara för att vara tekniskt möjligt att genomföra. Utrustning och verktyg för fjärrundervisning finns inte inom bildningsförvaltningen idag.

Bildningsförvaltningen gör bedömningen att fjärrundervisning inom modersmål kommer att kräva mer personella och tekniska resurser än vad som är fallet idag.

9. Olika språk kan inte slås samman till gemensamma lektioner. Kravet är väldigt tydligt enligt Skollagen/Skolverket. Minst fem sökande till ett språk ska finnas för att det skall behöva erbjudas av kommunen. Att bedriva undervisning i flera språk samtidigt innebär en orimlig och helt ineffektiv undervisningssituation.

Utredningen visar att: Detta krav uppfylls av modersmålsundervisningen idag. Det förekommer således ej några undervisningsgrupper med undervisning i olika språk under samma lektionstillfällen.

10.När ovanstående krav uppfyllts skall fortfarande kravet på fem sökande uppfyllas. Minst fem sökande i kommunen, i det aktuella språket, måste söka varje termin för att kommunen ska erbjuda undervisningen. Om det kravet inte uppfylls erbjuds ingen modersmålsundervisning i det aktuella språket den terminen.

Utredningen visar att: Detta förslag ligger i linje med gällande Riktlinjer för modersmålsundervisning i Trelleborgs kommun (BIN 2018/4935:3). Dock finns inget krav på att söka inför varje läsår, eftersom det skulle öka den administrativa bördan avsevärt.

Bildningsförvaltningen gör bedömningen att de nya rutiner som föreslås kommer att öka administrationen för såväl bildningsförvaltning som vårdnadshavare.